

ג' ליל נרות לעירון בפרשת השבוע
ערוכים בידי נחמה ליביבוביץ
שנת השמונה עשרה
יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנער
והסתדרות נשי מזרחי באמריקה

המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה

ריצא (חשי"ט)

כ"ח י"ד-כ"ב
הבטחה ונדרו של יעקב

אוסאלות כלליות:

1. החוקר Janno Jakob בירחון Der Morgen משנת 1928 במאמרו על יעקב
Der Arbeiter עמ' 241, מתפלמט עם מפרשים מסויימים מבני אומות העולם;
רק רצון רע הוא שהביא אותם (את הפרשנים הללו) לראות ביעקב את המטריאליסט
המנהל מטא ומתן של מקח וממכר עם אלוהים, כסוחר זריז. איזה סוחר זריז
הוא זה הנודר: תן לי מאה ואתן לך עשרה?
הסבך כמה נבדל הנדר הזה (וכן נדר חנה הדומה לו) ממקח וממכר, מסחר חליפין
וכדומה.

2. אברבנאל מקשה על נדר יעקב:
איך נעטה יעקב בזה עובד על מנת לקבל פרס במאמרו: "אם יהיה אלקים עמדי
וטמרני... ונתן לי" כך וכך - אז יהיה לי אלקים; מכלל שאם לא יעשה לי
כל זה, לא יהיה לו לאלוקים ולא יעבדהו? ולא עשה אברהם זקנו כן, אבל
נתנסה כמה פעמים ועמד בהם.

(א) הסבר כמה נבדלת טאלה זו מן הטאלה הראשונה?
(ב) מה עונים לטאלה זו שני החכמים במדרש המובא בזה:
בראשית רבה ע':

ר' אייבו ר"י יונתן: חד אמר:
מסורסת היא הפרשה (היינו הדברים קרו שלא כפי הסדר שנכתבו, תחילה
התפלל "אם יהיה ה' עמדי" ואח"כ באו דברי ה' בחלומו "והנה אנכי
עמך" וחד אמר: על הסדר נאמרה מאן דאמר: מסורסת היא "שכבר הבטיחו
הקב"ה "והנה אנכי עמך" והוא אומר "אם יהיה ה' עמדי" - אתמהו?
מאן דאמר, על הסדר נאמרה - מה מקיים "אם יהיה אלוהים עמדי"?
אלא כך אמר יעקב: אם יתקיימו לי התנאים שאמר לי להיות עמדי,
ולטמרני - אני מקיים את נדרי.
(סיים לב: מהי חולשתה של תשובה ראשונה וכמה בכלל ניתן ישוב
לקושינו בדברי התשובה השנייה?!)

ג. הטוה:

הנדר	ההבטחה
כ"א אם יהיה ה' עמדי וטמרני	טו ונה אנכי עמך וטמרניך
בדרך הזה אטר אנכי הולך	בכל אטר תלך
ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש כ"א ושבתי בשלום אל בית אבי	והטיבותיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך
והיה ה' לי לאלוקים	עד אשר אם עטיתי את אשר דברתי לך
1XX נסה להסביר: למה הקדים בהבטחה השיבה הביתה להבטחת "כי לא אעזבך" ואלו בנדר סיים בשיבה הביתה?	
2XX למה לא אמר יעקב בנדרו בהתאם לדברי הבטחת ה': והשבתיך אל האדמה הזאת?	

ג. כ"א ושבתי בשלום אל בית אבי
רש"י: ד"ה בשלום: שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן,
ומקשה בעל דבק טוב:
בגמ' ברכות ס"ד: הנפטר מחברו אל יאמר לו "לך בשלום" אלא "לך לשלום"
טהרי יתרו שאמר לו משה "לך לשלום" עלה והצליח, ודוד אמר לאבשלום:
"לך בשלום" - הלך ונתלה. ואמר ר' אבין הנפטר מן המת אל יאמר לו
"לך לשלום"... (אלא בשלום).
והטעם: מפני שהאדם בהיותו בחיים מתנועע לשלמותו ולמת אומרים "לך
בשלום" - באותה שלמות שקנה בזה העולם. ולמה אמר יעקב "לך בשלום"?
ומי שב בעל דבק טוב:
כי אמר יעקב: ידעתי כי איני הולך להטיג שלמות מלבן והלואי שלא
אפסיד שלמותי של עכשו, לפיכך פרס רש"י מה שפרטו!
1 ענה שלא ע"פ דרך החריפות והפלפול - מה ראה רש"י לומר כפי שפרט?
2 ענה שלא ע"פ דרך החריפות והפלפול - מדוע אמר יעקב "בשלום" ולא
"לשלום"?

ו. והיה ה' לי לאלוהים:

רטב"ם: טיטייעני בכל מעט.
באור: מאמר זה כולל כל הפרטים אשר מן "אם יהיה אלקים עמדי" עד "אל בית אבי" וכן תרגום המתרגם לאשכנזית (מנדלסון): "אונד זער עוויגע מיר אלס שוסצונט ביי שטעהן ווירד".

ר"י ש.ר. הירש: יהא ה' - מדת הרחמים - המרעיף עלי חסדיו "לי לאלוקים", לא יהא רק הנותן, כי אם גם התובע ודורש. לראות בקבה"ו לא רק את המרעיף חסדים כי אם את המחוקק, המעצב כל דמותי, התובע ממני כוון כל צעדי בחיילים והוצאת כל פרוטה מהוני כפי רצוני, זהו פרוש של "והיה ה' לי לאלוהים". וכן אומר ה' לבני יעקב שגאלם מטעבוד "להיות לכם לאלוהים" - כדי שתחיו את חייכם המיוחדים הפרטיים והצבוריים כפי רצוני.

העמק דבר:

ממטענות הלשון הוא המשובב, כפירוש הרמב"ן ולא כפירוש רט"י. ופירושו שלא יסמוך על כוחו ועוצם ידו, רק יקח את ה' לנגדו תמיד שהוא יבהלתו, ובהיותו בחו"ל - בבית לבן - ולא היה מקום לבטוח על עצמו, פשיטא שגם לטובת עצמו היה מבקש שה' יהיה עמו ולא יעזבנו, אבל בהיותו בבית אביו אפשר לו לסמוך על עצמו, על זה נזר נדרו; שגם אז יהיה ה' לו לאלוקים. אבל באמת זה הדבר "והיה לי לאלוקים" אף על פי דעיקרו תלוי ברצון עצמו, מכל מקום נדרש לזה סייעתא דטמיה, שיהיה השגחתו ית' מוכן לפניו בכל עת, על כן הוא תנאי ומשובב. וכיוצא בזה נתבאר בספר שמות (יט, ה): "והייתם לי סגולה".

- 1) מה קשה לכל הפרטנים האלה?
- 2) סדר את הפרטנים האלה לקבוצות והסבר מהי דעתה של כל קבוצה?
- 3) מהו לדעת בעל העמק דבר הדמיון בין פסוקנו ובין טמ"י י"ט ה' "והייתם לי סגולה מכל העמים"?

ההשאלות ברט"י:

מה קשה לו?

1) י"ד ד"ה ופרצת וחזקת כמו (טמ"א) "וכן יפרוץ"

מה קשה לו?

2) ט"ו ד"ה אנכי עמך: לפי שהיה ירא מעטו ומלבן

מה קשה לו ולמה לא הסתמך רט"י על מה שאמר בפ' כ"ד ל"ג ד"ה עד אם דברתי: הרי "אח" מטמט בלשון "אשר" ובלשון "כי", כמו (בר' מ"ט) "עד כי יבוא שילה", ומה ראה רש"י לפרש פרוש "אם" כאן טבית?

3) ט"ו ד"ה עד אשר אם עסייתי: "אם" מטמט בלשון "כי"

בעל ספר הזכרון: רט"י בא לפרש התרגום שלא רצה אונקלוס שיהא שם תאר כמו "נורא תהילת", "כי נורא הוא", שאם כן היה מתרגמו מה דחילא, כמו שתרגום (דב' ט"ו) "ובמדבר הגדול והנורא" - במדברא רבא ודחילא. אבל כונת אונקלוס הוא שהוא שם דבר, כמו "מורא" ולכן תרגמו דחילו. וכבר ראיתי בגירסא אחת "מה דחילו דאתרא הדין" וזה יסייע למה שפרסתי מה ראה התרגום ובעקבותיו רש"י שלא לפרש "נורא" כשם תאר אלא כשם עצם "מורא" - מה תיקן בזה?

4) י"ז ד"ה מה נורא: תרגום מה דחילו אתרא הדין. "דחילו" שם דבר הוא כמו סוכלתנו, "וכסו" למלבוש.

מה קשה לו ומה תיקן בדבריו אלה?

5) כ"י ד"ה אם יהיה אלוהים עמדי, אם ישמור לי הבטחות הללו. שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי (ט"ו) "והנה אנכי עמך".

מה קשה לו?

6) כ"י ד"ה ונתן לי לחם לאכל: כמו שאמר "כי לא אעזבך" והמבקט לחם הוא נעזב טמ"י (תהל"ל) "כ"ח) ולא ראיתי "צדיק נעזב וזרעו מבקט לחם".

השאלות המסומנות X קשות והמסומנות xx קשות ביותר. ענה לפי יכולתך והבנתך תשובות יט לסלוח לנחמה ליבוביץ, הסתדרות הציונית העולמית המחלקה לחנוך ותרכות תורניים בגולה, ירושלים, ת.ד. 92